

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Family law in Syria: a plurality of laws, norms, and legal practices

Eijk, E. van

Citation

Eijk, E. van. (2013, September 19). *Family law in Syria: a plurality of laws, norms, and legal practices*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/21765>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/21765>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/21765> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Eijk, Esther van

Title: Family law in Syria : a plurality of laws, norms, and legal practices

Issue Date: 2013-09-19

Nederlandse samenvatting

‘Familierecht in Syrië: Een Pluraliteit van Wetten, Normen, en Rechtspraktijken’

Dit proefschrift is het resultaat van mijn promotieonderzoek naar familierecht in Syrië. Het doel van dit rechtsantropologisch onderzoek was het Syrische familierecht te bestuderen en te duiden vanuit de sociaal-politieke en culturele context waarin dit recht is gesitueerd en functioneert. Het onderzoek is voor een belangrijk deel gebaseerd op veldwerk in Syrië, bestaande uit interviews en participerende observatie in verschillende familierechtbanken in Damascus. Ik heb beoogd aan te tonen dat het Syrische familierecht wordt getypeerd door een diversiteit en veelvoud aan wetten, rechtbanken, jurisdicties, rechtspraktijken en andere vormen van normatieve ordening. Deze rechtspluraliteit komt niet alleen tot uiting in het brede palet van wetgeving, maar manifesteert zich ook op politiek-strategisch niveau en in het dagelijkse sociale leven van individuen.

Het eerste deel van dit proefschrift concentreert zich op de historische, juridische en politieke ontwikkelingen en aspecten van het Syrische familierechtsysteem vanuit een breed, staatsrechtelijk perspectief. In het tweede deel wordt nader ingegaan op de rechtspluraliteit op micro-niveau, dat wil zeggen dat de inhoud van de verschillende familiewetten en rechtspraktijken van enkele familierechtbanken in Damascus in meer detail worden geanalyseerd.

Hoofdstuk 1 begint met een historische inleiding waarin uiteengezet wordt hoe de positie van religie, in het bijzonder islam en islamitisch (familie)recht, zich ten opzichte van het centrale staatsgezag heeft ontwikkeld vanaf de Ottomaanse tijd tot de huidige tijd. Het Ottomaanse rijk, net als het Syrië van vandaag, was een multireligieuze staat met een moslimmeerderheid en verschillende niet-moslim minderheden, in het bijzonder Joden en Christenen. Burgers behorend tot deze niet-moslimse gemeenschappen hadden het recht kwesties van familierechtelijke aard, met name huwelijk en echtscheiding, binnen eigen kring te regelen. De hedendaagse pluraliteit binnen het familierecht is goeddeels terug te voeren op de

bestuurlijke en juridische organisatiestructuren van het Ottomaanse rijk, waar het huidige Syrië van de zestiende tot begin twintigste eeuw deel van uitmaakte.

In hoofdstuk 2 worden de verschillende familiewetten en rechtbanken, zoals die nu in Syrië te vinden zijn, in kaart gebracht. De Wet op het Persoonlijk Statuut (hierna WPS), uitgevaardigd in 1953, is de algemene, leidende wet in het familierecht en is van toepassing op alle Syriërs. De Druzische, christelijke en joodse gemeenschappen hebben echter wel wetgevende en rechtsprekende bevoegdheid in specifieke kwesties, zoals verloving, huwelijkssluiting en huwelijksontbinding. Zoals hierboven aangegeven, is er binnen het (op Ottomaanse geïnspireerde) Syrische familierechtsysteem een tweedeling tussen moslims en niet-moslims te onderscheiden. Deze tweedeling kan leiden tot gecompliceerde situaties wanneer deze verschillende jurisdicties met elkaar in aanraking komen, bijvoorbeeld in het geval van een interreligieus huwelijk of wanneer een (veelal christelijke) echtgeno(o)t(e) zich bekeert tot de islam om zo bijvoorbeeld een echtscheiding te verkrijgen. In deze tweedeling valt ook nog een disbalans te constateren omdat de familiewet en de familierechtbanken voor moslims een duidelijke voorkeurspositie genieten ten opzichte van de niet-moslimse.

In het heden en verleden stuitten hervormingspogingen van de overheid, al dan niet aangespoord door vrouwen- en *civil society* groepen, binnen het familierecht vaak op verzet van de verschillende religieuze gemeenschappen. Hoofdstuk 3 gaat nader in op enkele recente hervormingspogingen. Gedurende het laatste decennium zijn er verschillende pogingen ondernomen, de een meer succesvol dan de ander, om wijzigingen door te voeren in de WPS en andere familierechtelijke statuten. In dat licht worden de belangrijkste (voorgestelde) wijzigingen en de daarmee gepaard gaande publieke debatten nader besproken. In een afsluitende analyse wordt er gepoogd een antwoord te geven op de vraag waarom hervormingen in het familierecht altijd (tot heel recent) een politiek gevoelige kwestie zijn gebleven. Ik betoog in dit hoofdstuk dat de pluraliteit in het familierecht wordt ingezet als politiek instrument door de Syrische overheid en door de verschillende religieuze groepen, bestaande uit zowel conservatieve

moslims als christenen. De eerstgenoemden hebben veel te winnen bij de instandhouding van het systeem.

Het tweede deel van het proefschrift (vanaf hoofdstuk 4) concentreert zich op de verhouding recht en cultuur. Allereerst wordt de culturele context waarbinnen het Syrische familierecht opereert beschreven. Immers, voor een goed begrip van het familierecht is het noodzakelijk te begrijpen hoe familie- en genderverhoudingen sociaal en cultureel zijn geconstrueerd. In dat verband wordt een aantal sleutelconcepten besproken, waaronder patriarchale familiestructuren, zedelijkheid en gepast gedrag, familie-eer, seksualiteit van de vrouw en huwelijksidealen. Een analyse van deze begrippen of concepten is belangrijk omdat zij ten grondslag liggen aan de organisatie van het familieleven in Syrië en de inhoud van de verschillende familiewetten. In het tweede deel van hoofdstuk 4 worden de bepalingen inzake huwelijk en huwelijksontbinding van de WPS en de belangrijkste christelijke familierechtelijke statuten aan een nadere analyse onderworpen. Uit deze analyse komt naar voren dat het patriarchale familiemodel aan de basis van de verschillende wetten ligt en dat dit model in de juridische context op deze manier in stand wordt gehouden en bekrachtigt.

De rode draad die door het tweede deel van dit proefschrift loopt, is mijn betoog dat veel normen en opvattingen over huwelijk- en familierelaties, zedelijkheid, sociaal gepast gedrag, en andere sociale leefregels en omgangsvormen, gedeeld werden door alle gemeenschappen in Syrië, ongeacht religie. Een belangrijke bevinding, naar aanleiding van mijn observaties in enkele familierechtbanken in Damascus, was dat de waardering en de invloed van deze sociale en patriarchale normen en waarden inzake huwelijks- en familierelaties gedeeld werden door de verschillende deelnemers in de juridische arena. In de verschillende familierechtbanken werden deze normen en opvattingen keer op keer geuit en bevestigd door alle deelnemers in het juridische verkeer, dus door zowel rechters, procederende partijen, advocaten, getuigen en andere 'passanten' in de rechtbank. Dit komt vooral tot uiting in de illustratieve case studies die zijn opgenomen in de hoofdstukken 5 en 6.

Hoofdstuk 5 heeft betrekking op de toepassing van de WPS in de praktijk, waarbij nader wordt ingegaan op de juridische procedures en andere rechtshandelingen in één van de *shar'iyya* rechtbanken van Damascus. In dit hoofdstuk beschrijf en analyseer ik de voor- en nadelen van de veelzijdigheid en flexibiliteit van de WPS en het juridische systeem. Het meest duidelijke voorbeeld van de flexibiliteit van het systeem is de erkenning en registratie van zogenaamde '*urfi* (traditionele, niet-geregistreerde) huwelijken en verstotingen. In dat geval is er buiten de rechtbank een huwelijk gesloten of een verstoting uitgesproken, waarvoor vervolgens op een later tijdstip een verzoek tot erkenning en registratie bij de rechtbank wordt ingediend. Deze huwelijken en echtscheidingen zijn meestal gesloten, uitgesproken of overeengekomen in overeenstemming met het gewoonterecht en worden door de staat in de regel *ex post facto* erkend. Overigens wordt meestal gelijktijdig de wettelijke afstamming van kinderen geboren uit dergelijke huwelijken vastgesteld. Ik betoog dan ook dat de Syrische overheid dus geen exclusieve, regulerende bevoegdheid claimt op het terrein van het familierecht, omdat zij (bij wet) toestaat dat huwelijken gesloten of ontbonden volgens het gewoonterecht kunnen blijven voortbestaan en worden erkend. Een dergelijke flexibiliteit van het systeem kan voordelig uitwerken en biedt ruimte voor creatieve oplossingen, waarvan in dit hoofdstuk een aantal voorbeelden gegeven worden.

In hoofdstuk 6 wordt in detail ingegaan op de Wet op het Persoonlijke Statuut voor de katholieke denominaties in Syrië (hierna WPSK), uitgevaardigd in 2006. Tevens wordt er uitgebreid aandacht besteed aan de procedures en werkwijze van de katholieke rechtbank in Damascus. Deze kerkelijke rechtbank kent enkele zeer specifieke kenmerken in vergelijking met andere Syrische familierechtbanken. Mijn hypothese is dat dit vooral terug te voeren is op het feit dat katholieke rechters hun opleiding in canoniek recht volgen aan één van de rechtscolleges in het Vaticaan en de WPSK goeddeels is gebaseerd op Oosters canoniek recht uitgevaardigd door de Katholieke Kerk in Rome. Een ander kenmerkend verschil is het verschil in visie op het huwelijk, immers de katholieke kerk beschouwt het huwelijk als een sacrament en deze kan daarom slechts in zeer uitzonderlijke gevallen ontbonden worden. Aangetoond dient te worden dat er eigenlijk nooit sprake is geweest van een geldig kerkelijk huwelijk en alleen in zo'n geval kan een dergelijk huwelijk

ongeldig (nietig) worden verklaard door de katholieke rechtbank. Ik eindig dit hoofdstuk met de constatering dat in zowel de door mij bezochte *shar 'iyya* als in de katholieke rechtbank in Damascus heersende normen en waarden als traditionele rolverdeling binnen het huwelijk, gehoorzaamheid van de vrouw, kuisheid en het hooghouden van eer en naam van de familie, alomtegenwoordig waren. Vooral tijdens het verhoren van de procederende partijen en de getuigen betrokken bij echtelijke geschillen kwamen deze normen en waarden voor het voetlicht.

Het proefschrift wordt afgesloten met een samenvattend, concluderend hoofdstuk (Conclusies) waarin een overzicht van de belangrijkste bevindingen en conclusies van de voorgaande hoofdstukken (1-6) worden gepresenteerd. Zoals hierboven al uiteen is gezet, is de belangrijkste conclusie van dit proefschrift dat het Syrische familierecht wordt gekenmerkt door een diversiteit en pluraliteit aan wetten, rechtbanken, jurisdicties, rechtspraktijken en andere vormen van normatieve ordening.

Ik hoop met dit proefschrift een bescheiden doch substantiële en waardevolle bijdrage te hebben geleverd aan het bestaande corpus van wetenschappelijke literatuur over hedendaags familierecht in het Midden-Oosten. De veelkleurigheid van het hedendaagse Syrische familierecht is het product van de historische, politieke en communautaire ontwikkelingen en verhoudingen; het zijn diezelfde ontwikkelingen en verhoudingen die de huidige strijd en de gebruikte retoriek van de nu strijdende partijen in Syrië (deels) kunnen verklaren. In dat licht hoop ik dat dit proefschrift ook kan bijdragen aan een breder en diepgaander begrip van het conflict waarin Syrië momenteel verweekeld is.

